

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу
Кременчуцького національного
університету
імені Михайла Остроградського*

*студентка Кременчуцького
національного університету
імені Михайла Остроградського*

АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ КРЕДИТНО-БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ

Серед проблем, що постійно перебувають у центрі уваги лінгвістів, є, насамперед, проблеми, пов'язані з найбільш рухомими, динамічними мовними явищами, які відображають поступальний рух і розвиток суспільства. Саме до таких належать дослідження, присвячені вивченню функціонування мови в науковій сфері спілкування, закономірностей становлення та розвитку термінологічних систем, що обслуговують певну галузь людської діяльності. Досягнення в галузі матеріальної й духовної культури, які полягають у пізнанні явищ природи й організації високорозвиненої промисловості й економіки, зумовили потребу в утворенні термінологічних систем. Звідси майже 50% лексичних неологізмів у мові – терміни [7, с. 191]. **Метою** статті є виявлення засобів найефективнішого застосування перекладацьких прийомів для відтворення нормативного продукту в умовах постійного руху.

Значення терміна й загальномовне значення слова – це категорії мовознавства. Стосовно них А.А. Потєбня зазначав, що мовознавство, не ухиляючись від досягнення своєї мети, розглядає значення слів тільки до певної межі [8, с. 47]. Орієнтуючись на таке тлумачення значення слова, в осмисленні значення терміна варто базуватися на тому, що семантичні кордони терміна обмежені дефініцією, а його зміст розкривається в процесі розвитку форм наукового поняття. На сучасному етапі термінологія в широкому розумінні розглядається як лексична система – складова частина сучасної літературної мови, що утворена з найменувань. За термін сучасні мовознавці приймають будь-яку повнозначну частину мови або словосполучення, що виражає спеціальне поняття, має точну дефініцію, виконує функції знакової систематизації, наукової комунікації, гносеологічну й евристичну функції, характеризується точністю, стислістю та легкістю творення похідних термінів.

Терміни за своєю будовою поділяються на прості, складні та терміни-словосполучення. Оскільки терміни тієї чи іншої галузі відображають поняття, що знаходяться у взаємному зв'язку, і представляють певну систему, то й між термінами, що їх виражають, існує зв'язок, який так само об'єднує їх у систему. Таким чином, під термінологією тієї або іншої галузі розуміється не просто сукупність, а система термінів, що об'єднують поняття, якими вона оперує.

Особливістю розвитку лексики сучасних мов є збільшення ролі термінів у різних сферах спілкування. Зміни, що відбуваються в суспільстві, вимагають поглиблення базових наукових понять і утворення термінів для позначення нових науково-технічних реалій. За підрахунком лінгвістів, 90% новоутворень є термінами. Значна частина неологізмів виникла за останні десятиліття у сфері економіки, що пов'язано з радикальними змінами: з переходом багатьох країн до ринкової економіки, з удосконаленням управління економікою та реорганізацією мікроекономіки, з упровадженням сучасної інформаційної техніки тощо [3, с. 67].

Оскільки термін – це лінгвістична одиниця (слово, словосполучення, абревіатура), що означає поняття в певній сфері, то в такому разі економічний термін – це термін, що означає поняття, яке стосується економіки.

Англійська економічна терміносистема є однією з розвинутих і впорядкованих сучасних систем термінів, тому що зміщення центру економічної активності до Великобританії та США у XX столітті призвело до того, що англійська мова перетворилася з мови-реципієнта на мову – продуцента економічної термінології. Як і інші терміносистеми, сучасна англійська терміносистема економіки підпорядковується загальному закону мови. Її формування – це складна єдність кількісного росту та якісних змін, поступовості та стрибка, тобто система в русі. Вона охоплює найменування економічних понять, які існували раніше, бере з інших мов ті елементи, яких їй бракує, поповнюється новими економічними термінами, що співвідносяться з поняттями, які щойно виникли. Усе вищезазначене набуває актуальності і в аспекті відтворення значення терміна в перекладацькій практиці.

Сучасна мова науки й техніки висуває до термінів певні вимоги. Термін має означати тільки одне поняття, а поняттю має відповідати лише один термін [1, с. 12]. Принцип однозначності терміна реалізується за наявності термінологічного поля. А.В. Суперанська зазначає, що поле – це специфічна, штучно обмежена галузь існування терміна [10, с. 110]. Належність терміна до певного поля є ознакою, котра відрізняє термін від звичайного слова. У межах поля термін набуває однозначності, оскільки поле має для терміна таке ж значення, що й контекст для загальноживаної лексики. При цьому Т.А. Журавльова вказує на те, що однозначність – скоріше бажане, аніж реальне явище в термінології [2, с. 32].

У нашому дослідженні економічний термін розуміється як функціональна одиниця, що передбачає його розуміння як функції будь-якого повнозначного слова. Із цього логічно випливає, що під час відтворення економічного терміна цільовою мовою особливу увагу слід звертати на реалізацію його конкретної, актуалізованої в певному тексті функції. Основними функціями економічного терміна вважаються такі: номінативна й тісно пов'язана з нею сигніфікативна функція, котру називають також функцією позначення; комунікативна, евристична й прагматична функції [там само].

Номінативна функція – це функція називання загального поняття, категорії, ознаки (властивості) понять у різних сферах людської діяльності. Сигніфікативна функція тісно пов'язана з попередньою. Це функція називання поняття за допомогою мовних знаків, із використанням при цьому засобів позначення з різним ступенем повноти й точності. Саме через сигніфікативну функцію стає можливим пояснювати вмотивованість і невмотивованість терміна. Комунікативна функція – це функція передавання спеціального знання в концентрованому вигляді з метою обміну науковою інформацією та з навчальною метою. Евристична функція терміна має й іншу назву – функція відкриття нового знання. На цій функції базуються так звані прогнозні, гіпотетичні або випереджувальні терміни. Прагматична функція терміна забезпечує ефективне спілкування у фахових галузях. Основною різницею між ними є те, що комунікативна функція слугує для передачі інформації, а прагматична функція орієнтована на адресата й насамперед адаптує інформацію до рівня сприйняття останнього. Саме тому, що прагматична функція орієнтована на адресата, вона і вважається основною функцією в досягненні розуміння між фахівцями економічної сфери й кредитно-банківської справи як її частини.

Спираючись на узагальнене визначення терміна (термін – це слово чи словосполучення, що має спеціальне значення в тій чи іншій галузі науки й техніки), можна вказати, що *кредитно-банківський термін* – це слово чи словосполучення, що має спеціальне значення в такій галузі науки, як економіка [5, с. 10]. Сукупність простих і складених термінів, які співвідносяться з понятійною системою економічної галузі діяльності, знаходяться у взаємозв'язку та взаємодії, піддаються свідомому регулюванню й упорядкуванню, утворює кредитно-банківську терміносистему [1].

У сучасній лінгвістиці немає однозначного розуміння теоретико-лінгвістичної інтерпретації терміна. Поширеним є погляд на термінологію як на чітко окреслену підсистему всередині загальної лексичної системи мови [9, с. 110]. Ізольований характер таких терміносистем дозволяє розглядати термін як «особливе» слово зі своїми специфічними властивостями, котрі відрізняють його від загальноживаного слова. До таких властивостей відносять насамперед його здатність виражати наукове поняття, а також його тенденцію до чіткості семантичних кордонів однозначності, відсутності емоційного забарвлення [10, с. 126].

Серед великої кількості різноманітних уявлень про термінологію як систему розвиваються зазвичай ті, які постулюють системність об'єкта: термінологія є системною, тому що точно виражає систему понять певної галузі знань [6, с. 72]. Репрезентація системи як об'єктивної реальності пов'язана з поняттями структури й цілісності. Структура – певна множина елементів, пов'язаних між собою багатовимірними зв'язками, що функціонують як єдиний цілісний організм, якому притаманні інтегральні властивості, де виділяються основи, котрі ієрархічно пов'язані одні з одними. Таке розуміння системи й системного підходу передбачає розгляд термінології не тільки як цілісного системного утворення, але й вивчення її на рівні окремих елементів (частин) цього цілого. Усебічний розгляд об'єкта дослідження вимагає виділення специфічних якостей термінів і терміносистеми, які характерні саме для системної організації; виділення інтегральних властивостей термінів і терміносистеми та виявлення закономірностей, які притаманні взаємодії й підпорядкованості елементів системи; виділення принципів, за якими об'єднуються окремі терміни в сукупності, і виявлення законів їх функціонування в системі.

Згідно з названими критеріями системності англійська кредитно-банківська термінологія є системою. За критерієм цілісності вона має субстрат – сукупність термінів, що реалізують систему понять. За критерієм елементності вона репрезентує сукупність виділених певним чином елементів; за критерієм структурності її елементи поєднані відношеннями, заданими у формі термінополя, ряду, групи; за критерієм зв'язку її елементи пов'язані родо-видовими зв'язками, частинами цілого тощо.

Кожний термін кредитно-банківської термінології репрезентує цілісну одиницю, що експлікує його дефініцію, а сама кредитно-банківська термінологія є елементом системи вищого порядку – системи загальноекономічної термінології. З іншого боку, кожний термін кредитно-банківської термінології репрезентує систему нижчого порядку, наприклад, на словотвірному й морфологічному рівнях. За критерієм функціонування терміни кредитно-банківської термінології присутні в спеціальних текстах.

Системний підхід дає підстави виокремити тематичні групи найвищого ступеня узагальнення: 1) банк; 2) кредит; 3) суб'єкт кредитування. Ці групи охоплюють систему понять про банківську діяльність на кредитному ринку.

У групі «кредит» виділяються тематичні групи «об'єкти кредитування» і «суб'єкти кредитування». Групу «об'єкти кредитування» складають терміни на позначення кредитів в основні й оборотні засоби. Залежно від сфери функціонування кредиту в кругообігу засобів підприємств розрізняють кредити в основні й оборотні засоби. Серед них виділяється підгрупа термінів на позначення основних активів як активів кредитування, куди входять терміни на позначення витрат на реконструкцію, розширення й технічне переоснащення, спорудження нових об'єктів виробничого призначення й соціальної сфери. Оборотні засоби функціонують у сфері виробництва й обігу, що зумовлює специфіку об'єктів кредитування.

Решта термінів утворює сукупність, яку можна назвати «суб'єкти кредитування» (підприємства й організації державної й недержавної форм власності, що виступають у ролі позикоодержувачів). Терміни цієї тематичної групи позначають важливий елемент кредитного механізму – одержувача позики, сторону в кредитній угоді, від якої інша сторона (кредитор) має право вимагати повернення грошей (майна) і оплати відсотків.

Група «активи банку» також структурується досить чітко. У сфері власних ресурсів банку лексичні одиниці вживаються на позначення таких понять: 1) про первинні резерви, до яких належать касові активи готівкою, резерви Національного банку, кошти на рахунках у комерційних банках, цінні папери; 2) про вторинні резерви, до яких належать вкладення коштів у цінні папери державних і недержавних структур і кошти на короткострокових векселях, виписаних першокласними кредитоспроможними боржниками, що можуть без особливих перешкод продаватися на фондовому ринку; 3) про резерви третьої групи, до яких належать кредити, видані юридичним і фізичним особам і пов'язані із суттєвим ризиком їх своєчасного повернення та перетворення на первинні резерви; 4) про капіталовкладення, куди входить інвестування коштів у рухоме й нерухоме майно, у створення філіалів.

Слід зазначити, що поділ термінів на відповідні групи пов'язаний із певними труднощами й часто є неможливим без консультації з фахівцями відповідної галузі. У кожній терміносистемі, крім термінів основної терміносистеми, функціонують терміни багатьох інших терміносистем і насамперед суміжних галузей. У досліджуваній терміносистемі домінує система термінів, яка розкриває її тему підмови і становить її ядро, а із суміжних галузей найбільше представлені терміни фінансової сфери та терміни на позначення загальноекономічних понять.

Загальноекономічні терміни й терміни фінансової системи становлять 75% загальної кількості досліджуваної терміносистеми, що свідчить про безсумнівний факт інтеграції терміносистем. Найбільшою кількістю термінів представлена група «об'єкти кредитування» (71%). Розподіл термінів у цій групі такий: терміни на позначення об'єктів кредитування у сфері виробництва – 26%; терміни на позначення об'єктів кредитування у сфері обігу – 29%; терміни на позначення основних активів як об'єктів кредитування – 16%. Слід указати на дещо умовний характер класифікації термінів, що репрезентує відповідну структуру понять у кредитно-банківській терміносистемі від загального до окремого. Так, зовсім не обов'язково, щоб витрати соціальної сфери входили до основних активів, а ті – до об'єктів кредитування. Витрати на соціальну сферу можуть безпосередньо бути об'єктами кредитування. Проте для зручності класифікації понять і їх систематизації може мати місце деяке спрощення.

Групу «активи банку» утворює 25% термінів, що репрезентують клас понять на позначення власних засобів банку, під якими розуміють суму коштів, що утворюють усі фонди (статутний, резервний, спеціальний та ін.). Таким чином, усі повнозначні одиниці підмови розділяються на три тематичні групи вищого ступеня узагальнення: «банк» – «кредит» – «суб'єкт кредитування». У досліджуваній підмові домінує терміносистема «кредит», яка розкриває тему підмови й становить її ядро. Системно-структурний підхід до вивчення цієї підмови дав можливість виділити специфічні системні якості терміна й терміносистеми, які характерні саме для системної організації підмови; установити закономірності, за якими відбувається взаємодія й підпорядкування елементів системи; установити принципи, за якими окремі терміни об'єднуються в певні сукупності – групи. Системність терміна досліджуваної підмови проявляється в тому, що всі терміни у взаємозалежності відображають і визначають місце кожного окремого терміна, і кожний окремий термін проявляється у взаємодії зі всіма іншими термінами, що утворюють терміносистему.

Понятійна система зумовлює особливу якість терміна – його системність, яка визначає методи й прийоми дослідження терміносистеми, застосування ономасіологічного й семасіологічного підходів у системному дослідженні. Взаємодоповнюючі результати такого аналізу дозволяють розкрити картину існування термінів у системі й функціонування самої системи як цілого.

Термінам кредитно-банківської терміносистеми як елементам понятійної системи властиві ті системні якості, які проявляються саме в системі. Це насамперед структурна цілісність. Структурна цілісність кредитно-банківського терміна виражається в тому, що він є одиницею номінації й елементом мовної системи. Так, елемент загальномовної системи *tax* має певне денотативне значення: *sum of money (to be) paid by citizens (according to income, value of purchases, etc.) to the government for public purposes*. Приналежність *tax* до загальномовної системи проявляється в тому, що вступаючи у зв'язки із загальноживаними одиницями, слово *tax* не змінює своє денотативне значення: *direct (indirect) taxes; single tax, to levy a tax on smb*. Потрапивши до іншої понятійної системи, слово *tax* набуває додаткової семантичної ознаки, яка експлікується в термінологізований лексико-семантичний варіант: *exact a contribution to the cost of government*. Термінологізований лексико-семантичний варіант визначає місце терміна в системі і його взаємовідношення з іншими елементами системи, а також надає терміну нової інтегральної системної якості – співвідношення з певною підсистемою понять терміносистеми: *tax base, tax bracket, tax credit, tax selling*. Нова інтегральна сутність, що виражає сукупність властивостей позначеного терміном *tax* категоріального поняття, виражається серією термінологічних словосполучень. Усі ці значення, з одного боку, диференціюють основне значення терміна, а з іншого – доповнюють його, створюючи категоріальну цілісність поняття. Тому в результаті термінологізації термін *tax* набуває нової інтегральної системної якості. Вихідними для наукової системи термінів досліджуваної підмови є базисні терміни, які виражають конкретні системні явища (процеси, властивості, якості, об'єкти, предмети). Якісна специфіка цих термінів проявляється в тому, що вони володіють широким понятійним змістом, який реалізується в узагальненому лексичному значенні. Базисні терміни передають категоріальні поняття кредитно-банківської терміносистеми.

Отже, системний підхід до вивчення термінологічної лексики дає можливість через системні якості термінів виявити фундаментальні закони формування термінології як системної цілісності, інтегральні закономірності розвитку системи і взаємодії її частин, а також установити екстралінгвістичну детермінованість термінології як системи.

Виходячи з положення про системність вивчення галузевого терміна, логічно припустити й системність способів і прийомів його передачі засобами цільової мови. Аналіз корпусу фактичного матеріалу дав змогу виявити перелік перекладацьких рішень під час відтворення українською мовою. Спосіб імітації форми – це такий

спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу (*bardepot* – *бардепот*: система резервних вимог на кошти, позичені за кордоном; *offshore* – *офшор*). Цей прийом має два види: транскрибування та транслітерація, а також їх змішаний і адаптивний варіанти. Спосіб калькування – переклад англійського слова чи словосполучення частинами із наступним їх складанням: *balanced budget* – *збалансований бюджет*, *acceptance credit* – *акцептний кредит*. Описовий переклад: *deadbeat* – *клієнт, який оформив замовлення й не оплатив його*. Застосування того чи іншого способу залежить від аудиторії, на яку орієнтований цей переклад. Оскільки термін має інтернаціональну природу, під час перекладу застосовується прийом збереження форми. Спосіб калькування використовують для передачі інформації вузькоспеціалізованій аудиторії. Описовий переклад дає змогу широкому колу читачів краще зрозуміти подану інформацію.

Під час перекладу тексту враховуються вимоги адекватності й еквівалентності, котрі мають нормативно-оціночний характер. Адекватність є співвідношенням вихідного та кінцевого текстів, за якого враховується мета перекладу. Переклад тексту кредитно-банківського характеру можна вважати адекватним, якщо хоча б одна з двох умов збережена: правильно перекладені всі терміни та їх сполучення; переклад є зрозумілим для спеціаліста й у нього немає до перекладача ніяких питань і зауважень. Адекватний переклад урахує й змістову, і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому ніяких норм. Він є точним, без усіляких неприпустимих перекручень. Еквівалентність означає відношення між вихідним і кінцевим текстами, які виконують аналогічні комунікативні функції в різних культурах на синтаксичному, семантичному й прагматичному рівнях [4, с. 129]. Беручи до уваги те, що під час перекладу ми маємо справу зі змістом, тобто одним із семантичних компонентів мовної одиниці, можна говорити, що семантичної еквівалентності можна досягти завдяки наявності одних і тих самих сем у вихідному й кінцевому текстах. Для досягнення семантичної еквівалентності потрібно застосовувати різноманітні перекладацькі перетворення. На рівні компонентної еквівалентності в основному використовують перетворення, які стосуються граматичної структури повідомлення. Рівень денотативної еквівалентності потребує більш складних лексико-граматичних перетворень, які призводять до змін у семантичній структурі повідомлення. Синтаксичний рівень еквівалентності досягається через низку перекладацьких трансформацій, які зумовлені відмінностями в тема-ремагичній організації англійського й українського висловлень. Тому стосовно кредитно-банківського терміна він реалізується лише опосередковано. Реалізація в перекладацькому процесі прагматичного, семантичного й синтаксичного аспектів еквівалентності забезпечує його адекватність.

Література:

1. Гутиряк О.І. Англійська термінологія маркетингу: структура та семантичні характеристики : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О.І. Гутиряк. – Київ, 1999. – 18 с.
2. Журавлєва Т.А. Особенности терминологической номинации / Т.А. Журавлєва. – Донецк : Донбасс, 1998. – 252 с.
3. Зацний Ю.А. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови : [навчальний посібник] / Ю.А. Зацний, Т.О. Пахомова. – Запоріжжя : Запорізький ун-т, 2001. – 242 с.
4. Крушельницькая К.Г. Советы переводчикам / К.Г. Крушельницькая. – М. : «Высшая школа», 1992. – 253 с.
5. Левицкая Т.Р. Пособие по переводу с английского языка на русский / Т.Р. Левицкая, А.М. Фитерман. – М. : «Высшая школа», 1973. – 135 с.
6. Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии / Д.С. Лотте. – М. : Из-во Академии наук СССР, 1961. – 158 с.
7. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / М.І. Мостовий. – Харків : Основа. – 1993. – 256 с.
8. Потєбня А.А. Из записок по русской грамматике. Т. I. / А.А. Потєбня. – Харьков : Гос. учебно-педагогическое изд-во Мин-ва просвещения РСФСР, 1958. – 538 с.
9. Прикладне термінознавство : [навч. посібник] / За ред. В.В. Дубічанського та Л.А. Васенко. – Харків : НТУ «ХП», 2003. – 145 с.
10. Суперанская А.В. Общая терминология / А.В. Суперанская. – М. : Наука, 1989. – 245 с.

Анотація

О. ФАДЕЄВА, В. ПОХОДИЙ. АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ КРЕДИТНО-БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ

У статті досліджено шляхи досягнення адекватності перекладу англійської кредитно-банківської термінології. Основна увага зосереджена на розумінні терміна як лексичного складника системи мови, на його функціях і їх впливі на вибір засобів адекватного відтворення термінів українською мовою.

Ключові слова: адекватність, еквівалентність, функція, економічний термін, кредитно-банківський термін.

Анотация

Е. ФАДЕЕВА, В. ПОХОДИЙ. АДЕКВАТНОСТЬ ПЕРЕВОДА АНГЛИЙСКИХ ТЕРМИНОВ КРЕДИТНО-БАНКОВСКОЙ СФЕРЫ

В статье исследованы пути достижения адекватности перевода английской кредитно-банковской терминологии. Особое внимание уделено пониманию термина как лексической составляющей системы языка, его функциям и их воздействию на выбор средств адекватного воспроизведения терминов на украинском языке.

Ключевые слова: адекватность, эквивалентность, функция, экономический термин, кредитно-банковский термин.

Summary

O. FADEIEVA, V. POKHODII. ADEQUATE TRANSLATION OF ENGLISH TERMS OF CREDIT-BANKING SPHERE

The article deals with the ways of achieving the adequate translation of credit-banking terms. Special attention is paid to understanding a term as an integral part of a language system, its functions and their effect on the choice of means of their adequate reproducing terms in Ukrainian language.

Key words: adequacy, equivalence, function, economic term, credit-banking term.